

Beata Bilicka

Chrzescijański styk obecności na "cyfrowym kontynencie" w orędziach Benedykta XVI

Forum Teologiczne 16, 139-151

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Bilicka

Wydział Teologiczny

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

CHRZEŚCIJAŃSKI STYL OBECNOŚCI
NA „CYFROWYM KONTYNENCIE” W ORĘDZIACH
BENEDYKTA XVI

Streszczenie. Podstawowym źródłem analiz przedstawionych w artykule *Chrześcijański styl obecności na „cyfrowym kontynencie” w orędziach Benedykta XVI* są przede wszystkim przemówienia na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu. W czasie swojego pontyfikatu papież Benedykt XVI wygłosił osiem takich orędzi. W pierwszych orędziach dzielił się swoją refleksją na temat środków masowego przekazu, w ostatnich nawiązywał bezpośrednio do problematyki „cyfrowego kontynentu”. Analiza tych przemówień pokazała, że papież – mimo sędziwego wieku – doskonale rozumiał Sieć i jej użytkowników – „cyfrowych tubylców” (*digital natives*), a jego przemyślenia i refleksje na temat Sieci są także dzisiaj cennym głosem w dyskusji na temat obecności Kościoła w cyfrowej przestrzeni.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej krótko scharakteryzowany został Internet, nazwany przez Benedykta XVI „cyfrowym kontynentem”. Jest on współczesnym areopagiem i agorą, na których krzyżują się drogi zarówno wierzących w Boga, jak i odrzucających Jego istnienie. Przez analogię do ateńskiej agory i areopagu, który był dla Apostołów, zwłaszcza św. Pawła, miejscem głoszenia Ewangelii, współczesny areopag wirtualny domaga się duszpasterskiego zaangażowania kapłanów i odważnego świadectwa wiary świeckich katolików – zagadnienia te zostały opisane w drugiej i trzeciej części artykułu.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, orędzia papieskie, cyfrowy kontynent, cyfrowy tubylec, środki społecznego przekazu.

Od momentu abdykacji (28 lutego 2013 r.) Benedykt XVI jako papież-emeryt nie wypowiada się publicznie, nie jest obecny również w Internecie. Jednak jego nauczanie jest nadal istotne, dlatego wciąż należy sięgać do licznych dokumentów, które wydał podczas kilkuletniej posługi na Stolicy Piotrowej. Nie należy o tym papieżu zapominać, a nawet spojrzeć na pewne kwestie poruszane przez niego szerzej, zwłaszcza w obliczu przemian kulturowych, których jesteśmy świadkami. Na tempo zmian bez wątpienia ma wpływ rozwijająca się dynamicznie technolo-

gia komunikacyjno-informacyjna. Dostrzegał to papież Benedykt XVI, który wiele razy wspominał o Internecie, jego roli w dziele ewangelizacji, a także zwracał uwagę na niepokojące zjawiska, których źródłem są nowe media.

Celem niniejszego opracowania jest przypomnienie nauczania Benedykta XVI na temat „cyfrowego kontynentu”, ze szczególnym uwzględnieniem wskazań dotyczących chrześcijańskiego stylu obecności w świecie cyfrowym¹. Dzięki pracy redakcyjnej Józefa Klocha dostępny jest w Polsce obszerny zbiór tekstów źródłowych *Internet i Kościół*², na który m.in. składają się dokumenty z okresu pontyfikatu Benedykta XVI. Na katolickim portalu OPOKA zamieszczone są wszystkie orędzia tegoż papieża wygłoszone z okazji Światowych Dni Środków Społecznego Przekazu³. Niemniej kwerenda zasobów internetowych dotycząca tekstów odnoszących się do nauczania Benedykta XVI o Internecie wskazuje, że jest to materiał jeszcze nie do końca opracowany i należy poddać go szerszej refleksji⁴.

Wśród 96 orędzi Benedykta XVI, opublikowanych na stronie www.opoka.org.pl, znajdują się orędzia na Światowy Dzień Chorego, Światowy Dzień Pokoju, Wielki Post, Światowy Dzień Młodzieży, Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy, Światowy Dzień Modlitw o Powołania oraz orędzia wielkanocne *Urbi et Orbi*. Nie odnajdujemy w nich jednak nauczania papieskiego na temat Internetu. Z tego też względu podstawowym źródłem niniejszego opracowania są orędzia na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu. W czasie pontyfikatu (2005–2013) papież wygłosił osiem takich przemówień, w pierwszych dzielił się swoją refleksją na temat środków społecznego przekazu, w ostatnich nawiązywał bezpośrednio do problematyki „cyfrowego kontynentu”. O Internecie Benedykt XVI wspominał również w przemówieniach wygłoszonych z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej (7.02.2011 r.), zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu (28.02.2011 r.) oraz z okazji 25-lecia Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego (18.12.2008 r.)⁵.

¹ Benedykt XVI, *Orędzie na XLV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2011), w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 91.

² Zob. także *Internet w nauczaniu Kościoła. Teksty wybrane*, red. R. Podpora, Lublin 2008.

³ Zob. *Nauczanie Papieża Benedykta XVI: Przemówienia i orędzia*, w: *Opoka (Portal prowadzony przez Fundację Konferencji Episkopatu Polski)* [online], dostęp: 15.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/nauczanie/papiez/benedykt_xvi/przemowienia.html>.

⁴ W Internecie dostępny jest referat A. Wołkiewicza, którego celem jest „spojrzenie na współczesne środki komunikacji oczami Benedykta XVI” i próba poszukiwania „odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób, według papieża Benedykta, korzystać z mediów, aby służyło to integralnemu rozwojowi człowieka”, A. Wołkiewicz, *Testament Cyfrowego Imigranta – Benedykt XVI do mieszkańców cyfrowego kontynentu*, w: *Uniwersytet Pedagogiczny. Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych* (Symposium: Człowiek – media – edukacja) [online], dostęp: 15.12.2014, <http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2013/referaty_2013_10/wolkiewicz.pdf>, s. 1. Autor podaje raczej streszczenie, a nie pogłębioną refleksję na temat nauczania Benedykta XVI w Orędziach na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu.

⁵ Zob. *Internet i Kościół*, s. 95–104, 137–138.

Przygotowując niniejszy artykuł posłużono się dwiema technikami: analizą źródeł i syntezą. Analiza orędzi na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu pozwoliła wykazać, iż papież – mimo sędziwego wieku – doskonale rozumiał Sieć i jej użytkowników – „cyfrowych tubylców” (*digital natives*)⁶, a jego przemówienia na temat Internetu są także dzisiaj cennym głosem w dyskusji na temat obecności Kościoła w wirtualnej przestrzeni. Niniejsze opracowanie jest ujęciem syntetycznym i świadomie ukierunkowanym na trzy zagadnienia, które były obecne w nauczaniu Benedykta XVI.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej krótko scharakteryzowany zostanie Internet, nazwany przez Benedykta XVI „cyfrowym kontynentem”. Jest on współczesnym areopagiem i agorą, na której krzyżują się drogi zarówno wierzących w Boga, jak i odrzucających Jego istnienie. Przez analogię do areopagu ateńskiego, który był dla Apostołów, zwłaszcza św. Pawła, miejscem głoszenia Ewangelii, współczesny areopag wirtualny⁷ wymaga duszpasterskiego zaangażowania kapłanów i odważnego świadectwa wiary świeckich katolików, tej problematyce poświęcone zostaną druga i trzecia część niniejszego opracowania. Całość wieńczy krótkie zakończenie.

1. Blaski i cienie „cyfrowego kontynentu”

Orędzia na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu, głoszone przez kolejnych papieży, nieprzerwanie od 1967 r., są nie tylko pewnego rodzaju historycznym zapisem rozwoju środków społecznej komunikacji, ale także swoistym kompendium zagadnień religijnych, kulturowych, etycznych, dotyczących twórców i odbiorców medialnego przekazu. O ile przemówienia Pawła VI dotyczyły przede wszystkim radia i telewizji, Jana Pawła II – komputerów i Internetu, to w nauczaniu Benedykta XVI sporo miejsca zajmuje refleksja na temat chrześcijańskiej obecności w cyfrowej przestrzeni⁸.

Orędzia z pierwszych lat pontyfikatu Benedykta XVI (2006 i 2007) poświęcone były przede wszystkim „refleksji na temat mediów, pojmowanych jako sieć, która może sprzyjać komunikacji, jedności i współpracy”⁹, wychowaniu dzieci

---

⁶ Podział ludzi na cyfrowych tubylców (*digital natives*) i cyfrowych imigrantów (*digital immigrants*) wprowadził M. Prensky, zob. J. Dzieduszycka-Jędrach, *Cyfrowi tubylcy – zostaniemy zbadani!*, w: *Mobilny Internet* [online], dostęp: 20.12.2014, <<http://mobilnyinternet.blox.pl/2009/12/Cyfrowi-tubylcy-zostaniemy-zbadani.html>>.

⁷ J. Chyła, *Ewangelia na Twitterze*, Pelplin 2014, s. 18.

⁸ Ibidem, s. 11.

⁹ Benedykt XVI, *Orędzie na XL Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2006), n. 1, w: *Opoka...* [online], dostęp: 13.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/media-or_24012006.html>.

przez media i do świadomego korzystania z mediów¹⁰. Papież Benedykt XVI, kontynuując nauczanie Jana Pawła II¹¹, podkreślał znaczenie formacji, uczestnictwa i dialogu jako elementów nieodzownych w służbie wspólnemu dobru. Formacja ma polegać na odpowiedzialnym, krytycznym, rozumnym i mądrym korzystaniu ze środków masowego przekazu. Jest ona konieczna, ponieważ współczesne media narażone są często na pokusę manipulacji, przede wszystkim w odniesieniu do ludzi młodych. Środki społecznego przekazu są ze swej natury dobrem przeznaczonym dla ogółu, publiczną służbą, której potrzebny jest duch współpracy i współodpowiedzialności. Wartości, takie jak: dialog, dzielenie się wiedzą, okazywanie solidarności, służba na rzecz pokoju, są dla mediów szczególnym polem do działania¹².

Papież Benedykt XVI doceniał wartość współczesnych środków masowego przekazu, dzięki którym możliwe jest szybkie przekazywanie informacji, natychmiastowa i bezpośrednia komunikacja. Przestrzegał jednakże, że nie zawsze może ona prowadzić do tworzenia jedności w społeczeństwie, wzajemnej więzi i współpracy. Podkreślił także, że „Dostarczanie informacji, które kształtują sumienia poszczególnych ludzi, pomaganie im w kształtowaniu swojego myślenia nie jest nigdy zadaniem neutralnym”¹³, może być więc wykorzystany w dobry lub zły sposób. Rozwój ośrodków medialnych jest ściśle powiązany z postępowaniem technologicznym, który jest ambiwalentny, gdyż „Bez wątplenia ofiaruje on nowe możliwości dobra, ale też otwiera przepastne możliwości zła – możliwości, które wcześniej nie istniały”¹⁴. Z tego też względu należy pamiętać o pewnych niebezpiecznych zjawiskach, których źródłem mogą być środki społecznego przekazu. „Media są jak gdyby wielkim *okrągłym stołem*, sprzyjającym dialogowi, istnieją w nich jednak pewne tendencje tworzące swoistą monokulturę, która tłumi zdolności twórcze, spłyca idee bardziej subtelne i złożone, nie docenia specyfiki odmiennych kultur oraz szczególnego charakteru wiary religijnej. Do takich wypażeń dochodzi wówczas, gdy przemysł medialny zaczyna służyć tylko samemu sobie lub kieruje się wyłącznie dążeniem do zysku, tracąc poczucie odpowiedzialności za wspólne dobro”¹⁵.

¹⁰ Benedykt XVI, *Orędzie na XLI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2007), w: *Opoka...* [online], dostęp: 13.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2007_24012007.html>.

¹¹ Jan Paweł II, *List apostolski do osób odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu „Szybki rozwój”* (24 I 2005), n. 11, w: *Opoka...* [online], dostęp: 21.12.2004, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/szybkir_24022005.html>.

¹² Benedykt XVI, *Orędzie na XL Światowy Dzień...*, n. 4.

¹³ *Ibidem*, n. 2.

¹⁴ SpS, n. 22; por. idem, *Orędzie na XLII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2008), n. 3, w: *Opoka...* [online], dostęp: 13.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2008_24012008.html>.

¹⁵ Benedykt XVI, *Orędzie na XL Światowy Dzień...*, n. 3.

Pierwsza wyraźna wzmianka o Internecie pojawiła się w orędziu wygłoszonym w 2008 r., w którym papież m.in. sugerował potrzebę utworzenia „infoetyki” i zweryfikowania dotychczasowych zasad: „Nowe media, a zwłaszcza telefonia i Internet, zmieniają świat przekazu i, być może, jest to sprzyjająca okazja, by zmienić jego zasady, by wyraźniej ukazać istotne i niezbywalne aspekty prawdy o ludzkiej istocie, jak powiedział mój czcigodny poprzednik Jan Paweł II”¹⁶. Należy pamiętać, że „nie wszystko, co możliwe technicznie, może być wprowadzone w praktykę zgodnie z etyką”¹⁷.

Do znanych już pojęć, takich jak: Internet, net, Sieć, cyberprzestrzeń, wirtualna rzeczywistość itp., Benedykt XVI wprowadził nowe, interesujące pojęcie – „cyfrowy kontynent”. Papież patrzył na Internet nie jako znawca mediów czy informatyk, ale jako teolog i duszpasterz, dlatego dostrzegał przede wszystkim człowieka – użytkownika wirtualnej przestrzeni, a nie tylko gigantyczną ogólnoswiatową sieć połączeń komputerowych czy przestrzeń adresów IP. Termin „cyfrowy kontynent” wskazuje na antropologiczny wymiar nowej przestrzeni służącej nie tylko przekazywaniu informacji i komunikacji, jak ma to miejsce w dotychczasowych mediach (prasa, telewizja, radio), ale także spotkaniu i dialogowi (np. na portalach społecznościowych¹⁸).

Nowe technologie cyfrowe zmieniają znane dotychczas modele komunikacji i relacji międzyludzkich, co jest szczególnie zauważalne wśród młodych ludzi – cyfrowych tubylców, którzy wychowywani od najmłodszych lat w ścisłym kontakcie z nowymi sposobami komunikacji, świetnie czują się w wirtualnym świecie. Technologie cyfrowe, telefony komórkowe, komputery, globalny zasięg Internetu – to nadzwyczajne bogactwo jest „prawdziwym darem dla ludzkości”, który daje wielkie możliwości w zakresie nie tylko łączności i komunikacji, ale także wzajemnego porozumienia, dialogu i pokoju. Dzięki nim rodziny, które dzieli duża odległość, mają ze sobą kontakt; studenci i naukowcy mają szeroki i natychmiastowy dostęp do źródeł i odkryć naukowych; w nauczaniu i komunikacji można wprowadzić bardziej dynamiczne formy, a wszystko to przyczynia się do postępu społecznego¹⁹.

Współcześnie mamy wiele kanałów, które pozwalają natychmiast przesłać, nawet na koniec świata, słowo i obraz. Tworzy się „nowa kultura komunikacji”²⁰, dokonuje się rozległa transformacja kulturowa, zmienia się bowiem nie tylko sposób komunikowania, ale także sam jej przekaz. Tempo tych przemian oraz

¹⁶ Benedykt XVI, *Orędzie na XLII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2008), n. 5, w: *Opoka...* [online], dostęp: 13.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2008_24012008.html>.

¹⁷ Ibidem, n. 3.

¹⁸ Na temat „wspólnot cyberprzestrzeni” zob. w: J. Kloch, *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2013, s. 37–42.

¹⁹ Benedykt XVI, *Orędzie na XLIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2009), w: *Internet i Kościół*, s. 71–72.

²⁰ Ibidem, s. 72.

perspektywa, którą one otwierają, skłania – jak podkreślał Benedykt XVI – do pilnej i poważnej refleksji nad znaczeniem przekazu w naszych czasach. Cyfrowe technologie, podobnie jak każdy inny wytwór ludzkiego umysłu, muszą być zawsze wykorzystywane „w służbie integralnego dobra osoby i całej ludzkości”, ułatwią wówczas ludziom na całym świecie nie tylko przekroczenie granic przestrzennych, ale również kulturowych i otworzyć się na nowe przyjaźnie. Nowe technologie to nie tylko postęp, to również liczne niebezpieczeństwa. Wśród zagrożeń papież wymienił m.in.: izolowanie się w cyberprzestrzeni, zaniedbywanie kontaktów w realnym świecie, nadmierne rozkojarzenie na skutek poświęcania zbyt dużej uwagi rzeczywistości wirtualnej. Przypomniał, że najważniejszy jest zawsze bezpośredni kontakt z drugim człowiekiem w realnym świecie i to na wszystkich poziomach naszej egzystencji²¹.

Pilnej i poważnej dyskusji powinna podlegać także kwestia języków, które stworzyły nowe technologie²². Korzystając codziennie z poczty elektronicznej i komunikatorów, np. Gadu-Gadu²³, nie zastanawiamy się zapewne nad tym, jak mówimy i jakim językiem się posługujemy. Benedykt XVI zwrócił uwagę, że dotychczasowy podział na język pisany i język mówiony, w świecie komunikacji cyfrowej powoli zanika i tworzy się nowy „rodzaj przekazu pisemnego, który w swej bezpośredniej formie odwzorowuje język mówiony”²⁴. Papież w mechanizmach, jakie obowiązują na portalach (sieciach) społecznościowych dostrzegł nie tylko samą komunikację, ale także zaangażowanie osób w to, co przekazują innym. Wymieniając się informacjami, osoby te mówią także o sobie, swojej wizji świata. W ten sposób nie tylko komunikują się, lecz świadczą o tym wszystkim, co nadaje sens ich życiu. Zdaniem Benedykta XVI wiążą się z tym także pewne zagrożenia: „zubożenie życia wewnętrznego, przeżywanie związków w sposób powierzchowny, ucieczka w świat uczuć, zdominowanie pragnienia prawdy przez bardziej przekonujące opinie”²⁵.

Komunikacja w epoce cyfrowej, m.in. za pośrednictwem *social networks*, wskazuje, że człowiek nie tylko przekazuje informacje, komunikaty, ale angażuje się w to, co przekazuje, dzieląc się przy tym swoimi wartościami, ideałami, nadziejami. „Wynika stąd – konkludował papież – że istnieje chrześcijański styl obecności także w świecie cyfrowym: urzeczywistnia się on w uczciwym i otwartym sposobie przekazu, odpowiedzialnym i wyrażającym szacunek dla

²¹ Benedykt XVI, *Orędzie na XLV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2011), w: *Internet i Kościół*, s. 89–91.

²² Na temat gatunków komunikacji religijnej na polskich katolickich stronach internetowych zob. D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Surfując po Internecie w poszukiwaniu Boga...*, Tarnów 2006.

²³ Zob. *E-mail vs. Komunikatory*, w: *PC World* [online], dostęp: 22.12.2014, <<http://www.pcworld.pl/pojedynek/31/E.mail.vs.komunikatory.html>>.

²⁴ Benedykt XVI, *Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu* (28 II 2011), w: *Internet i Kościół*, s. 102.

²⁵ *Ibidem*.

drugiego człowieka”²⁶. Na „cyfrowym kontynencie” nie może zabraknąć kapłanów i świeckich katolików, którzy podejmą się dzieła ewangelizacji na agorze XXI w., jaką jest bez wątpienia Internet.

2. „Diakonia kultury” i duszpasterstwo w Sieci

Internet jest motorem dokonującej się w szybkim tempie rewolucji informacyjnej i komunikacyjnej²⁷, która skutkuje wieloma zmianami w stylu życia oraz we wzajemnych relacjach, zwłaszcza w odniesieniu do ludzi młodych. Zmieniają się przede wszystkim sposoby komunikacji, które posługują się nowymi językami, wykorzystują innowacyjne techniki, co w konsekwencji powoduje tworzenie także nowych podstaw psychologicznych. „Wszystko to – zdaniem Benedykta XVI – jest wyzwaniem dla Kościoła, który ma głosić Ewangelię ludziom trzeciego tysiąclecia, zachowując nienaruszoną jej treść, lecz czyniąc ją bardziej zrozumiałą również dzięki stosowaniu narzędzi i metod odpowiadających dzisiejszej mentalności i kulturom”²⁸.

Mając na uwadze wartości i ogromne możliwości Internetu, jak również niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą, należy rozważyć, w jaki sposób i na ile Kościół powinien być obecny na „cyfrowym kontynencie”. Taką obecność papież Benedykt XVI widział przede wszystkim jako służbę, którą określa mianem „diakonii kultury”. Ma się ona urzeczywistniać przez krzewienie „kultury poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej; dialogu opartego na szczerym poszukiwaniu prawdy, przyjaźni, nie jako celu samego w sobie, lecz zdolnej do rozwijania talentów każdego człowieka, tak aby służyły wspólnocie ludzkiej”²⁹. Chodzi nie tylko o samą obecność Kościoła w Sieci poprzez wprowadzenie treści religijnych, ale przede wszystkim o świadectwo i to – jak podkreślał Benedykt XVI – „we własnym profilu cyfrowym”. Chrześcijański styl obecności na „cyfrowym kontynencie” powinien być odzwierciedleniem życia świadczącego o wartościach, które „są głęboko spójne z Ewangelią”³⁰.

²⁶ Benedykt XVI, *Orędzie na XLV Światowy Dzień...*, s. 91.

²⁷ Szybkość tych przemian, za McLuhanem nazywa się często rewolucją na miarę Gutenberga, a powstanie wirtualnego świata Internetu porównuje do odkrycia Ameryki w 1492 r.; por. J. Kloch, *Internet a duszpasterstwo*, w: M. Robak, *Zarzućcie sieć. Chrześcijaństwo wobec wyzwań Internetu*, Warszawa 2001, s. 102; A. Draguła, *Ecclesia electronica? Internet a mistyczne Ciało Chrystusa*, „Więź” 2002, nr 8–9, s. 88; M. Wróblewski, *Drogi i bezdroża szkolnego Internetu*, w: *Wyzwania współczesnej edukacji – e-nauczanie*, red. R. Podpora, Lublin 2006, s. 45; B. Wiczorek, *Nowa Ziemia – Google*, „Przegląd Powszechny” 2008, nr 4, s. 4.

²⁸ Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu* (29 X 2009), w: *Internet i Kościół*, s. 78.

²⁹ Ibidem, s. 79.

³⁰ Benedykt XVI, *Orędzie na XLV Światowy Dzień...*, s. 91.

Chrześcijanin w Internecie, aby dawać świadectwo prawdzie, nie powinien ukrywać się pod maską anonimowości, mimo iż zaawansowana technologia daje taką możliwość. Nauczając o potrzebie świadectwa w wirtualnym świecie, papież przestrzegał przed fałszywym pojmowaniem prawdy: „Przede wszystkim musimy być świadomi tego, że o wartości prawdy, którą my staramy się udostępnić, nie stanowi jej *popularność* czy to, jak dużo uwagi się jej poświęca. Powinniśmy raczej umożliwić poznanie jej w całości, niż starać się, by była łatwiejsza do przyjęcia, czy ją *rozcieńczać*. Powinna stać się codziennym pokarmem, a nie chwilową atrakcją. Prawda Ewangelii nie jest czymś, co może być w powierzchowny sposób konsumowane czy użytkowane, lecz jest darem, który zachęca do wolnej odpowiedzi”³¹.

Powyższe słowa Benedykta XVI należy odczytywać w kontekście współczesności. Użytkownicy Internetu dobrze wiedzą, że na wielu blogach i witrynach internetowych umieszczone są często liczniki, które wskazują liczbę „wejść” na stronę. Portale społecznościowe, jak np. Facebook, dają wiele możliwości wypowiedzania się „za” lub „przeciw” czemuś lub komuś; popularne jest tzw. lajkowanie³². Czy jednak to, co popularne jest jednocześnie wartościowe i prawdziwe? Papież przestrzegał przed taką popularnością w Sieci. Jednocześnie podpowiadał, w jaki sposób powinna być tam głoszona Ewangelia. Forma jej przekazu musi być przepełniona szacunkiem oraz wrażliwością, ma pobudzać serca internautów i poruszać ich sumienia, a także wzorować się na Zmartwychwstałym, który w drodze do Emaus (zob. Łk 24,13-35) w cierplivej rozmowie z uczniami prowadził ich do odkrywania objawianej przez Boga tajemnicy. Obecność kapłana w Sieci i towarzyszenie internautom, nie może ograniczać się wyłącznie do świata wirtualnego, ponieważ w głoszeniu prawd wiary zawsze nadrzędne znaczenie mają bezpośrednie relacje w realnym świecie³³.

„Cyfrowy kontynent” – zdaniem Benedykta XVI – wymaga ewangelizacji i duszpasterstwa. W orędziu na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież podjął refleksję na temat obecności kapłanów i ich działalności w Internecie³⁴. Tę obecność nazywał „rozległą i delikatną”. Przypomniał, że głów-

³¹ Ibidem, s. 92.

³² Zob. *Co oznacza lajkowanie wpisów na Facebooku*, w: *Rzeczka na pulsie* [online], dostęp: 22.12.2004, <<http://www.rzeczkanapulsie.pl/co-oznacza-lajkowanie-wpisow-na-facebooku/>>.

³³ Benedykt XVI, *Orędzie na XLV Światowy Dzień...*, s. 92.

³⁴ Na temat obecności kapłanów w Sieci zob. m.in.: A. Adamski, *Ksiądz w blogosferze*, „Kultura – Media – Teologia” 2010, nr 2(2), s. 99–111; W. Broński, *Komunikowanie się prezbitera z wiernymi w duszpasterstwie parafialnym*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2009, nr 2, s. 13–23; D. Ciołek, *Kościół w Sieci*, „Przegląd Powszechny” 2002, nr 5, s. 288–293; A. Draguła, *Internet jako pomoc kaznodziejska: szkic z homiletyki internetowej*, „Studia Paradyskie” 2007/2008, t. 17/18, s. 135–141; B. Drożdż, *Internet w duszpasterstwie Kościoła. Próba sformułowania zasad*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2004, nr 1, s. 185–202; J. Kloch, *E-Kościół? Miejsce informatyki i Internetu w przepowiadaniu*, w: „Przekaż mojemu ludowi, co mówi Bóg”. *Ewolucja czy kryzys przepowiadania?*, red. K. Klauza, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2007, s. 113–122.

nym zadaniem każdego kapłana jest głoszenie Jezusa Chrystusa i sprawowanie sakramentów świętych. Pełniąc posługę Słowa oraz posługę dla Słowa, kapłani powinni wykorzystywać również potencjał cyfrowych mediów³⁵. Papież podkreślił, że „Świat cyfrowy, dostarczający środków, które dają niemal nieograniczoną zdolność wyrazu, pozwala w nowy sposób odczytywać Pawłowe wezwanie: *Biada mi [...], gdybym nie głosił Ewangelii* (1 Kor 9,16)”³⁶. Benedykt XVI postawił przed kapłanami zadanie podejmowania duszpasterstwa na „cyfrowym kontynencie”, przestrzegając ich jednak przed pokusą samego tylko zaistnienia w Sieci, pseudopopularnością czy pojmowaniem Internetu jako przestrzeni, którą trzeba koniecznie zająć. Niezbędne jest przede wszystkim wyraźne, kapłańskie świadectwo, jak już wcześniej wspomniano, we własnym profilu cyfrowym. „Od księży [...] wymaga się, by potrafili być obecni w świecie cyfrowym w sposób zawsze wierny przesłaniu ewangelicznemu, by odgrywali właściwą sobie rolę animatorów wspólnot”³⁷, dzięki wykorzystaniu różnych środków audiowizualnych, takich jak: zdjęcia, nagrania wideo, różne animacje, blogi, strony WWW itd.³⁸ W kontekście tych słów można postawić pytanie, czy i na ile usprawiedliwiona jest obecność kapłana na „cyfrowym kontynencie” jako osoby świeckiej lub incognito?

Taka duszpasterska obecność w Sieci wymaga odpowiedniego przygotowania kapłanów, a nawet pewnej weryfikacji dotychczasowych sposobów działania. Zmienia się – w obecnych czasach w szybki sposób – środowisko i mentalność wiernych, muszą więc ulec zmianie także metody pracy w duszpasterstwie, a zwłaszcza zmiana „duszpasterskiego myślenia i podejścia do człowieka”³⁹. To z kolei wymaga pewnej weryfikacji dotychczasowego programu kształcenia alumnów w wyższych seminariach duchownych. Obowiązujący obecnie w Polsce program studiów seminaryjnych tylko w jednym miejscu – w grupie zajęć fakultatywnych – uwzględnia dwa przedmioty: Elementy informatyki, Środki społecznej komunikacji⁴⁰. W kontekście rozwoju nowoczesnych środków komunikacji taki program należy uznać za niewystarczający. Należy jednak podkreślić, iż nie chodzi wyłącznie o wprowadzenie do programu studiów seminaryjnych obowiązkowych zajęć z informatyki, ale przede wszystkim o przygotowanie alumnów do szeroko rozumianego duszpasterstwa w Sieci. Od współczesnego duszpasterza wymaga się nie tylko umiejętności posługiwania się nowymi technologiami, ale

³⁵ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na XLIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2010), w: *Internet i Kościół*, s. 83–84.

³⁶ Ibidem, s. 84.

³⁷ Ibidem, s. 85.

³⁸ Ibidem.

³⁹ A. Wołkiewicz, *Testament Cyfrowego Imigranta...*, s. 5–6.

⁴⁰ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999, s. 143.

także umiejętności prowadzenia dialogu z tymi, którzy są obecni w „gąszczu autostrad, które biegną w *cyberprzestrzeni*”, nie wierzą i są zniechęceni, ale w sercu noszą pragnienie Absolutu⁴¹.

Benedykt XVI nie dał w orędziach na Dzień Środków Masowego Przekazu gotowej recepty na edukację informatyczną w wyższych seminariach duchownych, niemniej w przemówieniu z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej (2011 r.) wskazał na istotne kwestie, które należy wziąć pod uwagę. Papież zauważył trudność wynikającą z faktu, że formacja seminaryjna wymaga odsunięcia od świata i swoistego wyjścia na pustynię, co w znacznym stopniu odsuwa, a nawet izoluje alumnów od tego, co dzieje się na „cyfrowym kontynencie”. Niemniej podkreślił, że Internet otwiera dzisiaj przed Kościołem duże możliwości w realizacji misji głoszenia Ewangelii całemu światu i dlatego w formację kandydatów do kapłaństwa powinni być zaangażowani odpowiednio przygotowani formatorzy, którzy nauczą alumnów, jak właściwie i owocnie wykorzystywać narzędzia informatyczne⁴².

3. Świadek wiary świeckich katolików na „cyfrowej agorze”

Benedykt XVI prowadził refleksję nad „cyfrowym kontynentem” z perspektywy teologicznej oraz antropologicznej, dlatego wiele zjawisk, których źródłem jest Internet odczytywał przede wszystkim w kontekście religijnym. Mówił m.in. o „nowej agorze”, która potrzebuje nie tylko duszpasterskiego zaangażowania kapłanów, ale także świadectwa wiary świeckich, przede wszystkim ludzi młodych. Cyfrowej agorze poświęcił swoje ostatnie orędzie na Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2013 r. Aby lepiej zrozumieć papieskie nauczanie warto przypomnieć, czym dla pierwszych chrześcijan, a zwłaszcza Apostołów, była ateńska agora oraz Areopag.

Agora to rynek w starożytnych Atenach, do których św. Paweł dotarł w czasie drugiej wyprawy misyjnej (zob. Dz 17,16-34). W oczekiwaniu na przybycie Sylasa i Tymoteusza, Apostoł prowadził tam każdego dnia misję uliczną, polegającą na rozmowie z napotkanymi ludźmi. Byli wśród nich także filozofowie, którzy zaprowadzili Pawła na Areopag (wzgórze Rady, która czuwała nad praworządnością w mieście), gdzie nauczał o zmartwychwstaniu Chrystusa. To spotkanie Apostoła z przedstawicielami świata kultury greckiej – zdaniem A. Najdy – miało charakter paradygmatyczny, do którego powinien odwoływać się Kościół wszystkich czasów: „Mowa św. Pawła na Areopagu to paradygmat,

⁴¹ Benedykt XVI, *Orędzie na XLIV Światowy Dzień...*, s. 86.

⁴² Benedykt XVI, *Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej* (7 II 2011), w: *Internet i Kościół*, s. 96-97.

a więc wzorzec, model, przykład tego, o czym i w jaki sposób przemawiać do osób zasiadających na współczesnych areopagach”, do których zaliczyć można portale i fora internetowe. Św. Paweł w swej apostołskiej gorliwości nie obawiał się przemawiać przed tłumem, wiedział, że nie jest sam, bo wspiera go swoją łaską Chrystus. Przemawiając do intelektualnych elit Aten, św. Paweł zapoczątkował dialog z przedstawicielami kultury hellenistycznej, którzy w konsekwencji nie przyjęli jednak prawdy o Zmartwychwstałym. Ten dialog trwa po dzień dzisiejszy, chociaż jego miejscem nie są już starożytna agora i Areopag, ale przede wszystkim środki społecznego przekazu, a zwłaszcza Internet⁴³.

Terminem „nowa agora” Benedykt XVI nazywał internetowe serwisy społecznościowe, a więc przestrzeń publiczną, w której ludzie dzielą się swoimi przemyśleniami, opiniami, przekazują informacje, a także tworzą „nowe więzi i formy wspólnoty”. Papież docenił wartość takiej komunikacji oraz kontaktów w Sieci, o ile będą wykorzystywane we właściwy sposób, mogą przekształcać się w przyjaźń i trwałe wspólnoty. Przypomniał także, że dialog i debaty na „cyfrowym kontynencie” powinny być zawsze prowadzone z odpowiedzialnością, szacunkiem dla drugiego człowieka, troską o prywatność, w duchu prawdy, „mogą kwitnąć i rozwijać się także wtedy, gdy rozmawia się z tymi – i traktuje ich poważnie – którzy mają poglądy odmienne od naszych”⁴⁴.

Social networks jest w naszych czasach zjawiskiem bardzo popularnym. Papież podkreślił, że „Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza młodych, stanowi część codziennej rzeczywistości”⁴⁵. To w nim wielu internautów szuka nie tylko rozrywki, ale także odpowiedzi na pytania, niejednokrotnie o charakterze egzystencjalnym. Wierni powinni być obecni na portalach społecznościowych, aby dzielić się tam orędziem Jezusa Chrystusa, świadczyć o Nim, dawać siebie innym przez cierpliwe i pełne szacunku zainteresowanie się pytaniami i wątpliwościami internautów. Ta obecność świeckich katolików w Sieci jest potrzebna, ponieważ „jeśli Dobra Nowina nie będzie szerzona także w świecie cyfrowym, to może być ona nieobecna w doświadczeniu wielu osób, dla których ta przestrzeń egzystencjalna jest ważna”⁴⁶. Cyfrowe serwisy społecznościowe – jak zauważył Benedykt XVI – mogą być nie tylko narzędziem ewangelizacji, ale także ważnym czynnikiem rozwoju człowieka; to także miejsce na modlitwę, medytację i przekazywanie

⁴³ A. Najda, *Głoszenie Chrystusa współczesnemu światu. Święty Paweł na areopagu*, „Na drogach katechezy. Dwumiesięcznik katechetyczny Kurii Białostockiej” 2009, nr 2, w: *Na drogach katechezy* [online], dostęp: 19.12.2014, <http://www.ndk.archibial.pl/art.php?id_artykul=33>.

⁴⁴ Benedykt XVI, *Orędzie na XLVII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (24 I 2013), w: *Opoka...* [online], dostęp: 13.12.2014, <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia-or_24012013.html>. W orędziu brakuje numeracji poszczególnych części.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

Słowa Bożego. Zwłaszcza tam, gdzie chrześcijanie są odizolowani, portale społecznościowe mogą pomóc w dzieleniu się bogactwem duchowym i liturgicznym oraz dać poczucie jedności z powszechną wspólnotą wierzących⁴⁷.

Zakończenie

W artykule przedstawiono kilka wybranych aspektów nauczania Benedykta XVI na temat obecności chrześcijan na „cyfrowym kontynencie”. Papież doskonale rozumie Internet i jego użytkowników, którymi są w głównej mierze młodzi ludzie. Swoją refleksją, podjętą z perspektywy teologa, a nie znawcy nowych technologii, dzielił się przede wszystkim w orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Czynił to nie tylko jako cyfrowy imigrant, ale również – chociaż w ograniczonym zakresie – jako użytkownik Internetu⁴⁸. Benedykt XVI przeszedł do historii jako pierwszy papież, który w grudniu 2012 r. utworzył konto na Twitterze (polski profil @Pontifex_pl) i był obecny na Facebooku (od maja 2009)⁴⁹. Jego śladami poszedł papież Franciszek.

Nauczanie Benedykta XVI na temat chrześcijańskiej obecności na „cyfrowym kontynencie” wymaga bez wątpienia szerszej refleksji. Warto ją podjąć, tym bardziej że pytanie o skuteczne sposoby ewangelizacji towarzyszy Kościołowi od początku jego istnienia i nadal jest aktualne. Dzisiaj nie zawsze trzeba, jak czynił to św. Paweł, wyruszać w daleką podróż misyjną, ponieważ miejscem ewangelizacji staje się Sieć, dla której nie ma w zasadzie ograniczeń geograficznych, kulturowych, językowych. Świadectwo wiary w Jezusa Chrystusa w codziennym życiu i – co należy dodać – na „cyfrowej agorze”, staje się w naszych czasach szczególnym apostołskim zadaniem każdego cyfrowego tubylca. Nakaz misyjny Chrystusa „idźcie i nauczajcie” wymaga obecności w Sieci – wierzących w Jezusa. Takie przesłanie kierował do chrześcijan w swojej posłudze Piotrowej papież Benedykt XVI.

The Christian way of presence on the “digital continent” in the messages of Benedict XVI

Summary. The primary source of the article “The Christian way of presence on the ‘digital continent’ in the messages of Benedict XVI” are speeches at the World Day of Social Communications. During his pontificate, Pope Benedict XVI delivered eight such messages. In the first

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ A. Draguła, *iPope. Czy Benedykt XVI stanie się pierwszym papieżem internetu?*, „Tygodnik Powszechny” 2009, nr 27, s. 16.

⁴⁹ Zob. *Benedykt XVI jest dostępny na Facebook-u*, w: *Ekai* [online], dostęp: 22 XII 2014, <<http://ekai.pl/wydarzenia/ciekawostki/x20308/benedykt-xvi-jest-dostepny-na-facebook-u/>>.

messages he shared his reflections on the media, and recently alluded directly to the issue of the “digital continent”. Analysis of these speeches showed that the pope – despite his age – understood perfectly the Network and its users - the “digital natives” (digital natives), and his thoughts and reflections on the Web are now a valuable voice in the discussion on the Church’s presence in digital space.

The article consists of three parts. In the first, the Internet is briefly characterized, and named by Pope Benedict XVI the “digital continent”. The Internet is the modern Areopagus and the agora, where the roads cross between believers in God and those who reject His existence. By analogy to the Athenian Agora and the Areopagus, which was for the apostles – especially St. Paul – a place to preach the Gospel, the contemporary virtual Areopagus demands the pastoral involvement of priests and the courageous faith witness of Catholics. These issues are described in the second and third parts of the article.

Key words: Benedict XVI, papal messages, digital continent, digital native, means of social communication.

Der christliche Stil der Präsenz auf dem „digitalen Kontinent” in den Äußerungen von Benedikt XVI.

Zusammenfassung. Die grundlegende Quelle des vorliegenden Artikels sind vor allem die Botschaften anlässlich der Welttage der Kommunikationsmittel. Während seines Pontifikats wurden acht solcher Botschaften veröffentlicht. In den ersten Botschaften hat der Papst seine Reflexion über die Kommunikationsmittel dargelegt, während er in der letzten unmittelbar auf die Problematik des „digitalen Kontinents” verwiesen hat. Die Analyse dieser Botschaften hat gezeigt, dass der Papst, trotz seines hohen Alters, das Netz und seine Benutzer - „digitale Einheimischen” (*digital natives*) - sehr gut verstanden hat und seine Überlegungen darüber auch heute eine wichtige Wortmeldung in der Diskussion über die Präsenz der Kirche im digitalen Raum bleiben. Der Artikel besteht aus drei Teilen. Im ersten Teil wurde kurz das Internet charakterisiert, das von Benedikt XVI. als „digitaler Kontinent” bezeichnet wurde. Es ist der heutige Areopag, eine moderne Agora, auf der sich die Wege sowohl der an Gott Glaubenden, als auch der seine Existenz Verneinenden kreuzen. Durch die Analogie zu Agora und Areopag von Athen, das für die Apostel, vor allem für Paulus der Ort der Verkündigung des Evangeliums war, verlangt der moderne virtuelle Areopag nach einem seelsorglichen Engagement der Priester sowie nach dem mutigen Zeugnis der katholischen Laien. Diese Probleme wurden im zweiten und dritten Teil des Artikels reflektiert.

Schlüsselworte: Benedikt XVI, päpstliche Nachrichten, digitale Kontinent, Digital Native, sozialen Kommunikationsmittel.